

ΣΟΦΟΡΟΣ ΑΝΗΦΟΡΟΣ

ΝΙΚΟΣ ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗΣ

διόπτρα

26

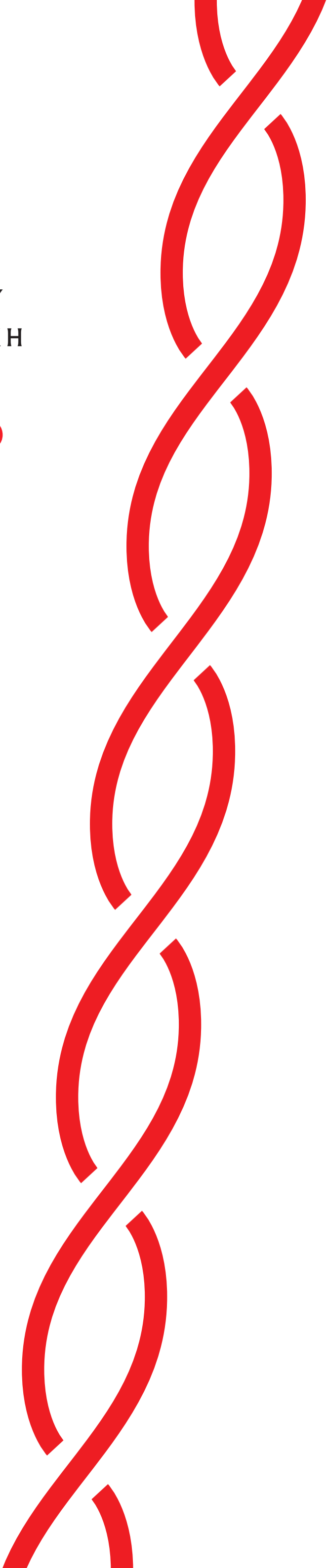
ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ

2022

ΣΤΗΝ

ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ ΘΑΝΑΤΟΥ
ΤΟΥ ΝΙΚΟΥ ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗ

ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ
ΤΟ ΜΟΝΑΔΙΚΟ
ΑΝΕΚΔΟΤΟ
ΕΡΓΟ ΤΟΥ

ΟΣΑ ΘΕΛΕΙΣ ΝΑ ΜΑΘΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟ ΑΔΗΜΟΣΙΕΥΤΟ ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ ΤΟΥ ΝΙΚΟΥ ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗ

ΠΟΥ ΒΡΙΣΚΟΤΑΝ ΤΟ
ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΟ
ΤΟΥ ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗ ΜΕΧΡΙ
ΣΗΜΕΡΑ ;

Το χειρόγραφο από το μυθιστόρημα *Ο Ανήφορος* φυλασσόταν στο Μουσείο Καζαντζάκη, στην ιδιαίτερη πατρίδα του συγγραφέα, τους Βαρβάρους (σημερινή Μυρτιά).

ΠΟΥ ΤΟΠΟΘΕΤΕΙΤΑΙ
ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΑ
Η ΣΥΓΓΡΑΦΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ;

Γράφτηκε το 1946. Πρόκειται για ένα έργο που συμπίπτει με την αναχώρηση του συγγραφέα από την ιδιαίτερη πατρίδα του, την Ελλάδα, για την Αγγλία - μία πατρίδα στην οποία δεν γύρισε ποτέ ξανά παρά μόνο για να θαφτεί.

ΤΙ ΚΟΜΜΑΤΙ
ΣΥΜΠΛΗΡΩΝΕΙ ΤΟ
ΕΡΓΟ Ο ΑΝΗΦΟΡΟΣ ΣΤΟ
ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΠΑΖΛ ΤΟΥ
ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ;

Ο Ανήφορος διακρίνεται από καζαντζακική αύρα, γλαφυρή γλώσσα, δυναμικό ρυθμό και ευθραυστο ψυχισμό, όπως όλα τα έργα του. Πιο συγκεκριμένα όμως, στον *Ανήφορο* ο Καζαντζάκης, με άφθονες αυτοβιογραφικές αναφορές, αναστοχάζεται τη θλιβερή εμπειρία του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, όπως την έζησε από πρώτο χέρι. Επιπλέον, το βιβλίο είναι μέρος μιας ωρίμανσης, αλλά ταυτόχρονα είναι και η απόδειξη ότι ο Καζαντζάκης εντάσσει οριστικά τους προβληματισμούς του, τα διλήμματα, τις ανησυχίες του, τις υπαρξιακές του αναζητήσεις στη λογοτεχνική γραφή, καθώς εκεί εκφράζεται πλέον καλύτερα (είναι γνωστό ότι ως τα τέλη της δεκαετίας του '40 ο Καζαντζάκης εθεωρείτο ποιητής, και μάλιστα από τους κορυφαίους του καιρού του). Ο Καζαντζάκης καταλαβαίνει πλέον ότι η λογοτεχνία δίνει χώρο στον αναστοχασμό και ξέρει ότι η μεγάλη του αναζήτηση, ο μεγάλος του ανήφορος, σε αυτή θα βρει την έκφρασή της. Για αυτό άλλωστε και τα πιο γνωστά μυθιστορήματά του τα ολοκλήρωσε στα τελευταία χρόνια της ζωής του.

ΤΙ ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΠΑΡΟΥΣΙΑΖΕΙ
Ο ΑΝΗΦΟΡΟΣ ΣΕ ΣΥΓΚΡΙΣΗ
ΜΕ ΕΝΑ ΑΠΟ ΤΑ ΠΙΟ
ΓΝΩΣΤΑ ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑΤΑ
ΤΟΥ, ΤΟ *ΒΙΟΣ ΚΑΙ
ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΤΟΥ ΑΛΕΞΗ
ΖΟΡΜΠΑ*;

Ο Ζορμπάς είναι μια ελεγεία στη ζωή, που αντιπαράβάζεται στον πόνο και στον θάνατο. Είναι ένα βιβλίο που διαπνέεται από μια αίσθηση αισιοδοξίας ισχυρή, λαμβάνοντας ως σημείο εκκίνησης την κατάφαση στη ζωή που αντιπροσωπεύει ο Ζορμπάς, ο οποίος κοιτάζει μόνο στο παρόν και στο μέλλον, πηγαίνει μόνο μπροστά και ζει κάθε στιγμή του σαν να είναι η τελευταία.

Από την άλλη, στον *Ανήφορο*, ο Καζαντζάκης δίνει την απάντηση με τον δικό του τρόπο σε όσους επέκριναν το γεγονός ότι στο *Βίος και Πολιτεία του Αλέξη Ζορμπά* απουσιάζει ο πόνος και η καταστροφή που βίωσε η Ελλάδα στη Γερμανική Κατοχή. Το έργο διακρίνεται για τον αντιπολεμικό του χαρακτήρα, ενώ δίνει και ένα πολιτικό μήνυμα όχι μόνο στο ελληνικό κοινό αλλά και στο διεθνές. Για αυτό μάλιστα, όπως είχε αναφέρει ο Καζαντζάκης, στο τέλος του συγκεκριμένου έργου του ήθελε να προσθέσει την *Ασκητική* ως συνέχεια.

ΛΙΓΑ ΛΟΓΙΑ ΓΙΑ ΤΟ
ΒΙΒΛΙΟ

Έχουμε τους χαρακτήρες του Κοσμά και της Νοεμής, ενός αντρόγунου που καθορίζει την πλοκή και τον στοχασμό του έργου. Το έργο χωρίζεται σε τρία διακριτά μέρη, την Κρήτη, την Αγγλία και τη Μοναξιά.

Ο Ανήφορος είναι ένα έργο εσωτερικό, που διακρίνεται από μια μελαγχολία βαθιά και λυτρωτική. Ο άνθρωπος που βγαίνει από τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο είναι ένας άνθρωπος χωρίς έρμα, ένας άνθρωπος που δεν μπορεί να στοχαστεί το αύριο, καθώς το σκιάζουν η βία και ο πόνος.

Στον *Ανήφορο* ο Καζαντζάκης είναι ανήσυχος, νιώθει την πίεση των γεγονότων να βαραινει πάνω του, ξέρει ότι ήρθε η ώρα οι ιδέες του να βρουν εφαρμογή. Όμως δεν φτιάχνει ένα έργο-δοκίμιο, αλλά μια λογοτεχνία γεμάτη αισθήματα. Εκτός των άλλων, ο Καζαντζάκης εκθέτει και περιγράφει όψεις της μεταπολεμικής κοινωνίας που έχουν τρομερό ενδιαφέρον, όπως, για παράδειγμα, οι περιγραφές του για το πώς συντελείται η ανοικοδόμηση της Αγγλίας μέσα από τον πόλεμο.

ΠΟΙΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ
ΔΙΑΠΕΡΝΟΥΝ ΤΟ
ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΟ ΕΡΓΟ;

Ο Καζαντζάκης συναντά εδώ την έννοια που στοιχειώνει τους υπαρξιστές, την αγωνία, ενώ αναμετρείται επίσης με βαθιές φιλοσοφικές συζητήσεις που έχουν λάβει χώρα για μεγάλο διάστημα στην Ευρώπη από τους Χάιντεγκερ, Μπερξόν, Μπένγιαμιν, Σαρτρ, Καμύ, Βιτγκενστάιν και Καντ, προσπαθώντας να βρει απάντηση στο ερώτημα «Τι είναι ο άνθρωπος; Και τελικά πώς ζει κανείς γνωρίζοντας το πεπερασμένο της ύπαρξής του;».

ΤΙ ΝΟΗΜΑ ΕΧΕΙ ΝΑ
ΔΙΑΒΑΣΕΙ ΚΑΠΟΙΟΣ
ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗ ΣΗΜΕΡΑ
ΚΑΙ ΜΕ ΠΟΙΟΝ ΤΡΟΠΟ
ΠΑΡΑΜΕΝΕΙ ΤΟΣΟ
ΕΠΙΚΑΙΡΟΣ ;

Ο Καζαντζάκης στοχάζεται πάνω σε όλες τις ανθρωπίνες αντινομίες και στην εποχή μας δίνει διέξοδο ίσως περισσότερο από ποτέ σε μια σκέψη που αναμετρείται με το χάος του σύγχρονου κόσμου, ο οποίος μεταβάλλεται ταχύτατα. Πρόκειται για σκέψεις που προβληματίζουν τον αναγνώστη σε κάθε σελίδα και τον προσκαλούν να ψάξει βαθιά μέσα του. Ο Καζαντζάκης γράφει με ένταση και αγωνία υπαρξιακή, αναλογιζόμενος όλα τα μεγάλα ερωτήματα που ταλανίζουν τους ανθρώπους μέχρι και σήμερα: οι ήρωές του βιώνουν αυτή την αναζήτηση ως διαρκή ανάγκη για εύρεση νοήματος.

Αυτή η ανάβαση, αυτός ο ανήφορος, εγγυάται μια διαχρονικότητα που μόνο οι σπουδαίοι συγγραφείς μπορούν να προσφέρουν.

Με συγκίνηση, σεβασμό κι αίσθημα ευθύνης παρουσιάζουμε στο ελληνικό αναγνωστικό κοινό τον *Ανήφορο*. Μακάρι να είχα λέξεις να περιγράψω πώς νιώθουμε που βρίσκεται στις προθήκες των βιβλιοπωλείων. Ένα έργο γεμάτο από τους προβληματισμούς του Νίκου Καζαντζάκη που έχουν φτάσει στο ύστερο σημείο εξέλιξής τους. Ονειρευόμαστε αυτό το κορυφαίο πολιτιστικό γεγονός να αποτελέσει, μαζί με τις επανεκδόσεις των άλλων βιβλίων, οι οποίες ξεκινούν τον Νοέμβριο του 2022, εφαλτήριο για μια ουσιαστική διείσδυση του έργου του στις νεότερες γενιές αλλά και σε όσους δεν τον έχουν διαβάσει. Να πάψει να είναι το ένοχο μυστικό μας, ότι δηλαδή θα θέλαμε να τον είχαμε διαβάσει αλλά δεν τολμήσαμε. Γιατί ο Νίκος Καζαντζάκης μιλάει στην καρδιά και στον νου μας και σήμερα και για πάντα.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ
ΕΚΔΟΤΗΣ ΤΗΣ ΔΙΟΠΤΡΑΣ

Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΙΚΟΥ ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑΤΟΣ

**Ένα σκουλήκι με τρώει, αδέρφια! Κοιτάζω
πίσω, θωρώ τη ζωή μου. Κοιτάζω ομπρός,
θωρώ το θάνατό μου και συλλογιέμαι: Από πού
ερχόμαστε, βρε παιδιά, από πού ερχόμαστε και
πού πάμε; Να το σκουλήκι που με τρώει!**

Ο *Ανήφορος*, από το καλοκαίρι του 1946 που γεννάται –κατά κάποιον τρόπο– η ιδέα μέχρι και σήμερα, εν έτει 2022, όπου και εκδίδεται για πρώτη φορά, παρέμενε ένα μυστήριο ανεξιχνίαστο, καθώς το λογοτεχνικό του περιεχόμενο δεν είχε βγει ποτέ στο φως, προκειμένου οι μελετητές και οι αναγνώστες να έρθουν σε επαφή μαζί του.

Αφενός λοιπόν οι αναγνώστες πρόκειται να απολαύσουν ένα γνήσιο και πρωτότυπο έργο του Νίκου Καζαντζάκη, που θεωρούμε πως δεν έχει κάτι να ζηλέψει από τα άλλα μυθιστορήματά του, και αφετέρου οι μελετητές θα έχουν πια τη δυνατότητα να ερευνήσουν λεπτομερώς ένα ιδιαίτερο καζαντζακικό λογοτέχνημα, που πιστεύουμε ότι θα ανοίξει νέες επιστημονικές συζητήσεις είτε μελετώντας μόνο του το έργο είτε συγκριτικά με την υπόλοιπη εργογραφία του Κρητικού λογοτέχνη.

Ο *Ανήφορος* αποτελεί ένα έργο πρωτοποριακό από πολλές απόψεις, όπως φυσικά είναι και η καζαντζακική *Αναφορά στον Γκρέκο*. Στον απόηχο της βαρβαρότητας του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου και έναν χρόνο πριν κυκλοφορήσει η *Πανούκλα* του Καμύ, ο Καζαντζάκης τολμά, θα λέγαμε, να θίξει αρκετά άμεσα σημαίνοντα θέματα του πολέμου, όπως η φρίκη των στρατοπέδων συγκέντρωσης και η ατομική βόμβα, αλλά και να βάλει σε πρώτο πλάνο την αντίσταση των συμπατριωτών του στην Κρήτη και τις θηριωδίες που υπέστησαν. Ένα υβριδικό, θα τολμούσαμε να πούμε, πεζογράφημα, μεταξύ μύθου και ιστορίας, (αυτο-)βιογραφίας και χρονογραφήματος, το οποίο αφενός αφομοιώνει πραγματικά γεγονότα, φορώντας τους επιδέξια τον λογοτεχνικό μανδύα, και αφετέρου μεταπλάθει διαφορετικά είδη λογοτεχνικής γραφής, αποκαλύπτοντάς τα αριστοτεχνικά στο εργαστήριο του συγγραφέα, που στην προκειμένη περίπτωση είναι το πληθωρικό μυαλό του Νίκου Καζαντζάκη, ο οποίος μέσα από τα ταξίδια του αποκομίζει εικόνες και εμπειρίες και τις μετουσιώνει σε τέχνη και γράμματα.

Ιστορικά γεγονότα, όπως τα κατεστραμμένα χωριά της Κρήτης από τη Γερμανική Κατοχή και η απαγωγή του Γερμανού στρατηγού Κράιπε, παίρνουν τη θέση τους στην αφήγηση· οι διηγηματικές εντυπώσεις του Καζαντζάκη από το ταξίδι του στην Αγγλία μεταφέρονται σε δεύτερο πρόσωπο διαμέσου επιστολών μεταξύ των βασικών ηρώων του έργου (Κοσμά-Νοεμής)· η δοκιμαστική πραγματεία του Κρητικού συγγραφέα, η *Ασκητική*, ενσωματώνεται αυτούσια ως καταληκτικός ακρογωνιαίος λίθος μιας μυθιστορηματικής απόπειρας που τονίζει έντονα την ύπαρξη του Καζαντζάκη ως λογοτέχνη και ως ανθρώπου. Και οπωσδήποτε και άλλα συμπληρωματικά στοιχεία, που χρήζουν περαιτέρω διερεύνησης και προσοχής, μας ωθούν να σκεφτούμε και μας νομιμοποιούν να ισχυριστούμε με σαφήνεια πως έχουμε μια λογοτεχνική «αναδημιουργία», αφού πλέον τα γεγονότα, οι εντυπώσεις και τα έργα (αποσπασματικά δοσμένα ή και μη) αναπροσαρμόζονται σε νέα συμφραζόμενα με αποτέλεσμα να εντάσσονται πια σε μια νέα μυθοπλασία.

Σήμερα ειδικά αποδεικνύεται η αναγκαιότητα της έκδοσης του *Ανήφορου*, καθώς αποτελεί μια κοινωνικοπολιτική αποτύπωση της μεταπολεμικής εποχής τόσο της Ελλάδας όσο και της Ευρώπης –και ειδικότερα της αγγλικής επικράτειας– διαμέσου της λογοτεχνίας. Έτσι, ένα έργο με σαφέστατο αντιπολεμικό χαρακτήρα και έντονο πολιτικό μήνυμα δύναται να αφυπνίσει συνειδητά τους αναγνώστες του, προκειμένου να αντισταθούν ακόμη και τη σημερινή εποχή με την πληθώρα των κρίσιμων στιγμών που αντιμετωπίζει ο σύγχρονος άνθρωπος, ενδυναμώνοντάς τον να ορθώσει ένα ανάστημα ίσαμε το μπόι του για να υπερνικήσει τις κάθε είδους δυσκολίες και ανελευθερίες του. Φυσικά η σημασία αλλά και η σπουδαιότητα του έργου πρόκειται να διαφανεί τα επόμενα χρόνια, καθώς θα ταξιδεύει ελεύθερο για ανάγνωση και για μελέτη, κρίνοντας την εποχή του και κρινόμενο από την εποχή μας.

Απόσπασμα από το
επίμετρο του *Ανήφορου*.
Νίκος Μαθιουδάκης και
Παρασκευή Βασιλειάδη

Η ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Ο Καζαντζάκης είναι ένα τεράστιο μέγεθος στη νεοελληνική λογοτεχνία. Γι' αυτό και η μελέτη του απαιτεί μεγάλη κατάρτιση και αγάπη. Η επιστημονική επιτροπή για την επανέκδοση των έργων του σπουδαίου αυτού συγγραφέα έχει πράγματι τη μεγάλη κατάρτιση να συντονίσει άλλους πολύ σοβαρούς μελετητές του Καζαντζάκη για τη δημιουργία δύο κειμένων σε κάθε βιβλίο: ενός εισαγωγικού, που μας βάζει στο κλίμα της εποχής που γράφτηκε, στις ιδέες που το διέπουν, στις επιδιώξεις του ίδιου του Καζαντζάκη και σε ό,τι είναι απαραίτητο για να μπει ο αναγνώστης με τις απαραίτητες πληροφορίες στο βιβλίο, και ενός επιμέτρου, που θέτει το ζήτημα της διαχρονικότητας του βιβλίου, την επίδρασή του στο μεταβαλλόμενο σήμερα. Με το βλέμμα στραμμένο στον αναγνώστη, τα κείμενα αυτά συμβάλλουν στη διάδοση του λόγου του στην εποχή μας. Το κύριο χαρακτηριστικό των μελών της επιτροπής είναι η μεγάλη αγάπη για τον Καζαντζάκη και η προσπάθειά τους για τη διάδοση της σκέψης του στην ελληνική κοινωνία.

ΘΑΝΑΣΗΣ ΑΓΑΘΟΣ ΑΝΑΠΛΗΡΩΤΗΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ ΤΜΗΜΑ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ ΕΚΠΑ

Ο Θανάσης Αγάθος γεννήθηκε το 1967 στην Αθήνα. Είναι απόφοιτος της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών, πραγματοποίησε μεταπτυχιακές σπουδές στην Ευρωπαϊκή Λογοτεχνία στο Πανεπιστήμιο της Οξφόρδης και υποστήριξε διδακτορική διατριβή στον Τομέα Νεοελληνικής Φιλολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών με θέμα «Οι γυναικείοι χαρακτήρες στα μυθιστορήματα του Νίκου Καζαντζάκη».

Τα ερευνητικά του ενδιαφέροντα επικεντρώνονται στη νεοελληνική λογοτεχνία του 19ου και του 20ού αιώνα, στη σχέση της λογοτεχνίας με τον κινηματογράφο και το θέατρο, σε ζητήματα πρόσληψης, στην αξιοποίηση της λογοτεχνίας στη διδασκαλία της νέας ελληνικής ως ξένης γλώσσας, στο έργο του Νίκου Καζαντζάκη και του Βασίλη Βασιλικού. Έχει επίσης συγγράψει πολυάριθμα βιβλία.

Επιπρόσθετα, έχει επιμεληθεί διάφορους τόμους (μεταξύ των οποίων τις *Επιστολές του Νίκου Καζαντζάκη προς την οικογένεια Αγγελάκη* και διάφορες επανεκδόσεις πεζογραφημάτων του Βασίλη Βασιλικού) και έχει δημοσιεύσει μελέτες για το έργο των Παναγιώτη Σούτσου, Εμμανουήλ Ροΐδη, Κωστή Παλαμά, Αλέξανδρου Παπαδιαμάντη, Κωνσταντίνου Θεοτόκη, Στράτη Μυριβήλη, Οδυσσέα Ελύτη κ.ά.

“Το μανιχαϊστικό σύμπαν του, τα ισχυρά αντιθετικά δίπολα, οι ήρωες που ήταν ταγμένοι στην υπηρεσία ενός μεγάλου σκοπού και βρίσκονταν ενώπιον ηθικών διλημάτων, η αέναη προσπάθεια να δοθεί απάντηση στα αγωνιώδη ερωτήματα που ταλανίζουν την ανθρωπότητα, όλα αυτά τα στοιχεία, παράλληλα με τις αφηγηματικές αρετές του, με συνάρπασαν.”

ΘΑΝΑΣΗΣ ΑΓΑΘΟΣ

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΚΟΚΚΟΡΗΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑΣ ΤΜΗΜΑ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ & ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ ΤΟΥ ΑΠΘ

Ο Δημήτρης Κόκκορης έλαβε μέρος ως εισηγητής σε συνέδρια και έχει δημοσιεύσει βιβλία, μελετήματα και βιβλιοκρισίες. Κάποια από τα βιβλία του ακολουθούν ενδεικτικά: *Όψεις των σχέσεων της Αριστεράς με τη λογοτεχνία στον Μεσοπόλεμο 1927-1936* (Αχαϊκές Εκδόσεις, 1999, 2005), *«Μια φωτιά. Η ποίηση»*. Σχόλια στο έργο του Γιάννη Ρίτσου (Εκδόσεις Σοκόλη, 2003), *Για τον Χριστιανόπουλο. Κριτικά κείμενα για την ποίησή του* (Εκδόσεις Αιγαίον, 2003), *Ποιητικός ρυθμός. Παραδοσιακή και νεωτερική έκφραση* (Εκδόσεις Νησίδες, 2006), *Από την Αλληγογραφία Μανόλη Αναγνωστάκη - Τάκη Σινόπουλου 1958-1961* (Μικροφιλολογικά Τετράδια 21= Παράρτημα περιοδικού *Μικρο-φιλολογικά*, αρ. 40, 2016), *Ο Καζαντζάκης ως ποιητής. Φιλοσοφική διάσταση, ρυθμική έκφραση, κριτική πρόσληψη* (Εκδόσεις Πεδίο, 2020). Επιμελήθηκε τη χρηστική επανέκδοση του μυθιστορήματος του Κωνσταντίνου Θεοτόκη *Οι σκλάβοι στα δεσμά τους* (Σύλλογος προς διάδοσιν Ωφελίμων Βιβλίων, 2022) και συνέγραψε την εκτενή μελέτη «Η συνύπαρξη λυρικών και δραματικών στοιχείων στο νεοελληνικό ποιητικό πεδίο», η οποία συγκροτεί κεφάλαιο συλλογικού τόμου (επιμέλεια: Δημήτρης Αγγελάτος, Εκδόσεις Gutenberg, υπό έκδοση).

ΒΑΓΓΕΛΗΣ ΧΑΤΖΗΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΚΡΙΤΙΚΟΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΟΣ - ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ

Ο Βαγγέλης Χατζηβασίλειου γεννήθηκε το 1959 στην Αθήνα και σπούδασε Πολιτικές Επιστήμες και Οικονομικά της Περιφέρειας. Από το 1985 μέχρι το 1991 δούλεψε ως κριτικός λογοτεχνίας στην εφημερίδα *Αυγή*, ενώ συνεργάστηκε με την *Πρώτη*, την *Καθημερινή* και την *Ελευθεροτυπία* (1991-2010). Από το 2005 μέχρι το 2011 ήταν συνυπεύθυνος (μαζί με την Κατερίνα Σχινά) για την εκπομπή της δημόσιας τηλεόρασης *Βιβλία στο κουτί*. Από το 2018 κρατάει τη στήλη της κριτικής της λογοτεχνίας στην εβδομαδιαία εκπομπή *Βιβλιοδρόμο*, που προβάλλεται με υπεύθυνο τον Μανώλη Πιμπλή από το Κανάλι της Βουλής. Από το 2011 είναι συνεργάτης του *Βήματος της Κυριακής* ως κριτικός λογοτεχνίας, ενώ εργάζεται ως συντάκτης βιβλίου στο Αθηναϊκό-Μακεδονικό Πρακτορείο Ειδήσεων. Είναι μέλος της συντακτικής ομάδας του ηλεκτρονικού περιοδικού *Ο Αναγνώστης* και συνεργάζεται με τη μηνιαία επιθεώρηση *Books' Journal*. Έχει διδάξει Κριτική και Δοκίμιο στα Εργαστήρια Δημιουργικής Γραφής του ΕΚΕΒΙ, ενώ συνδιηύθυνε με τον Μισέλ Φάις τα Εργαστήρια Δημιουργικής Γραφής στη Σχολή των Εκδόσεων Πατάκη (2011-2015). Έχει δημοσιεύσει δοκίμια και κριτικές μελέτες σε λογοτεχνικά περιοδικά και σε συλλογικούς τόμους και έχει επιμεληθεί λογοτεχνικές ανθολογίες.

“Η πνευματική και καλλιτεχνική άνδρωση του Καζαντζάκη λαμβάνει χώρα στις πρώτες δεκαετίες του 20ού αιώνα και αποτελεί προϊόν της παραγμένης συνείδησης που αποκτά η Ευρώπη στο ενδιάμεσο δύο πολέμων. Εδώ χύνει το δικό του αίμα κι εκείνος, για τα φαντάσματα και τις προσδοκίες που σχηματίζονται στο πλαίσιο μιας τέτοιας προοπτικής, ακονίζει τα μαχαίρια του και προετοιμάζει τα μέτωπά του.”

ΒΑΓΓΕΛΗΣ
ΧΑΤΖΗΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

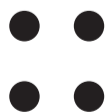
ΔΙΑΒΑΖΟΥΜΕ ΤΟΝ ΑΝΗΦΟΡΟ

Απόσπασμα 1

Ο Κοσμάς πλαντούσε. Σηκώθηκε, άνοιξε την πόρτα, πήρε τους δρόμους. Ήλιος βαρύς, αποσυνθέτουσαν οι άνθρωποι, τα ζώα τα φρούτα βρομούσαν και μύριζαν οι δρόμοι. Χαλάσματα, μαγαζιά ετοιμόρροπα, τριμμένα σακιάκια, μπαλωμένα πανταλόνια, φάτσες ρημαγμένες από την πείνα. Μέσα από φαρά γένια και βουλιαγμένα μάγουλα αναγνώριζε με τρόμο παλιούς συμμαθητές κι άλλαζε δρόμο. «Δε με νοιάζει ο θάνατος», συλλογίζονταν, «με νοιάζει η φθορά αυτή εξευτελίζει τον άνθρωπο. Αυτήν πρέπει να νικήσω...» Είχε γεράσει η πολιτεία της παιδικής του ηλικίας και της νιότης, θρύβουνταν αυτή, άρχιζε να γίνεται κουρνιαχτός και να σκορπίζεται στον άνεμο. Μπορούσε άλλη πολιτεία να χτιστεί αποπάνω της μα δε θα 'ταν η δική του· θα ξαναγέμιζαν πάλι οι δρόμοι με νέους μα δε θα 'ταν η δική του νιότη...

Αγαπημένο Κάστρο, μουρμούριζε κοιτάζοντάς το με τρυφερότητα, γεράσαμε...

Πέρασε από τον κήπο, στη μεγάλη πλατεία. Εδώ είχε νιώσει τα πρώτα του ερωτικά χτυποκάρδια. Πώς την είδε, την πρώτη γυναίκα που αγάπησε, μέσα σ' ένα χρυσό σύννεφο του δειλινού κι αυτή κρατούσε ένα κίτρινο τριαντάφυλλο κι αυτός είχε τη φούχτα του γιομάτη γιασεμί! Κι ήταν καλοκαιριάτικο βράδυ, κι οι ανύπαντρες κοπέλες, ντυμένες κόκκινα, κίτρινα, γαλάζια, πήγαιναν απάνω κάτω γρήγορα, με όρθια στήθη, με λυτά μαλλιά κι οι κορδέλες κυμάτιζαν πίσω τους χαρούμενες κι έκαναν σεσιάλα. Ήταν σημαιοστόλιστες κορβέτες, που ζεινούσαν να καταχτήσουν τον κόσμο. Κι οι νέοι πήγαιναν ζοπίσω χλωμοί, πλανταμένοι, κι έκαναν πως γελούσαν, μα η καρδιά τους έτρεμε. Μαζί τους έτρεχε κι ο Κοσμάς, δεκαεφτά χρονών, κι όλος ο ζεστός αγέρας μύριζε γιασεμί.

Απόσπασμα 2

— Αγαπημένη, είπε, φεύγω. Αύριο.

Έσκυψε η Νοεμή, έχωσε το πρόσωπό της στο στήθος· δεν έκλαψε, δε μίλησε, δε σφάλιξε τα μάτια. Μαζεύτηκε, έγινε ένα κουβάρι, ακίνητη. Ο Κοσμάς ξάπλωσε δίπλα της. Την άγγιξε απαλά στον ώμο, δεν τόλμησε να την αγκαλιάσει, φοβήθηκε ξαφνικά πως θα γίνονταν κομμάτια. Σήκωσε η Νοεμή το κεφάλι, τραβήχτηκε γρήγορα, κατέφυγε στο βάθος του κρεβατιού, ακούμπησε στον τοίχο και τον κοίταζε. Ένωθε, μάχονταν κι αυτή να τον πάρει όλο μαζί της.

— Θεε τίποτα, Νοεμή; τη ρώτησε. Έχεις καμιάν παραγγελιά να μου δώσεις;

Αυτή, ακίνητη, είχε στυλωμένα τα μάτια απάνω του και τον κοίταζε. Είχε ξαφνικά λιγνέφει, τα μάτια της είχαν μεγαλώσει, ο Κοσμάς φοβήθηκε.

— Γιατί δε μιλάς; είπε. Δε φεύγω!

Άνοιξε τα χείλια με δυσκολία, έβαλε όλη της τη δύναμη να μιλήσει, μίλησε:

— Αγάπη μου, είπε, μη θυμώνεις σε αποχαιρετούσα.

— Γιατί δε μιλάς;

— Τι να πω; Τι μπορεί να πει ένας άνθρωπος, όταν αποχαιρετάει τον άνθρωπο που αγαπάει; Όταν τον αποχαιρετάει...

Ήθελε να πει: «για πάντα» μα κρατήθηκε.

Κι ως είδε τον Κοσμά να τρομάζει, του χαμογέλασε. «Τι παντοδύναμη είναι η αγάπη», συλλογίστηκε, «που μπορεί και με κάνει τη στιγμή τούτη να χαμογελώ!»

Τινάχτηκε από τον τοίχο, ζύγωσε τον Κοσμά, κάθισε διπλοπόδι απέναντί του στο κρεβάτι.

— Κοσμά, είπε ήσυχα, με στέρεη φωνή, έχω ένα πράμα να σε ρωτήσω. Σε παρακαλώ, απάντησέ μου.

— Ρώτα με, αγαπημένη.

— Έχουμε το δικαίωμα να φέρουμε ένα παιδί σε τέτοιο κόσμο;

Ο Κοσμάς ξαφνιάστηκε, το πρόσωπό του σκοτεινιάσε· άνοιξε το στόμα ν' απαντήσει, μα η Νοεμή έβαλε το χέρι στα χείλια του.

— Σώπα ακόμα, είπε, άφησέ με να μιλήσω. Είμαι μια ασήμαντη γυναίκα, δύσκολα μπορώ να μιλώ, ο νους μου είναι γεμάτος τρόμους και κάποτε μου φαίνεται πως αν με αγγίζεις, θα γίνω κομμάτια... Μη με ρωτήσεις το τι και πώς και να θες να σου το αποδείξω μα κατέχω σίγουρα πως ο κόσμος τούτος πάει στον γκρεμό, πως μπήγαμε, και δε γλιτώνουμε, σ' έναν ποταμό αίμα και θα πνιγούμε και ως αλίμονο στα παιδιά που γεννιούνται!

Σταύρωσε τα χέρια.

— Τίποτα άλλο, είπε. Τίποτα άλλο. Πρι να φύγεις, αυτά ήθελα να σου πω, Κοσμά, για να ξέρεις.

Ο Κοσμάς την κοίταζε. Είχε αλλάξει το πρόσωπό της· κοφτερό, στραφταλιστό, σαν ατσάλι. Τα χείλια της είχαν ξεσγουρύνει, τεντώθηκαν ίσια, σα σπαθιά, και τα μάτια της κοίταζαν μακριά, πίσω από τον ώμο του, χωρίς τρυφερότητα. Ο Κοσμάς άπλωσε το χέρι, χάδεψε αργά, ένα ένα τα κοντυλάτα δάχτυλα του ποδιού της. Σα να 'θελε σιργουλεντά, με προσοχή χωρίς να σπάσει, να τη φέρει πίσω. Μα αυτή απόμεινε ακίνητη, πολύ μακριά από το χάδι.

— Νοεμή, έλεγε ο Κοσμάς, θα κάμουμε εμείς έναν κόσμο καλύτερο... Δε θ' αφήσουμε εμείς τον κόσμο να χαθεί, θα κάμουμε ό,τι μπορούμε να ξαναφέρουμε την αρετή... Γι' αυτό δε φεύγω; Γι' αυτό δε μου 'πες να φύγω; Αυτό δεν είναι το χρέος; Δεν είμαι μονάχος; πολλοί είναι στον κόσμο που πονούν σαν και μένα μα 'ναι κατασκορπισμένοι, δεν γνωρίζονται, χάνονται· θα τους βρω, θα σμιζουμε όλοι μαζί οι καλοί και τίμιοι, όπως έχουν σμιζει οι άτιμοι κι οι κακοί... Θα οργανωθούμε κι εμείς, Νοεμή, και δε θ' αφήσουμε τον κόσμο να πνιγεί πάλι στο αίμα. Γι' αυτό φεύγω.

Σώπασε. Περίμενε τη Νοεμή να μιλήσει μα αυτή είχε σφραγίσει τα χείλια κι η ματιά της ακόμα ήταν σιληρή κι αλάργα.

— Γι' αυτό δε φεύγω; ξαναρώτησε ο Κοσμάς. Γι' αυτό δε μου 'πες να φύγω, Νοεμή; Θα δουλέψουμε για το γιο μας, για τους γιους όλων των ανθρώπων· να ζήσουν αυτοί στον κόσμο καλύτερα. Γιατί δε μου μιλάς;

— Πολύ αργά... πολύ αργά... μουρμούρισε η Νοεμή, ύστερα από μεγάλη σιωπή. Ο γιος τούτος που κρατώ στο σπλάχνο, Κοσμά, δε θα προφτάσει. Θα δει κι αυτός τα όσα είδε κι η μάνα του· κι ο Θεός ξέρει – πολύ πολύ πολύ πιο φριχτά. Και θα βλαστημήσει κι αυτός, όπως βλαστήμησα κι εγώ, την ώρα που γεννήθηκε...

Απόσπασμα 3

— Εμένα που θωράτε μ' έιαφε ο Χάρος· τι να του κάρω του άτιμου, που είμαι εβδομήντα χρονών και δεν μπορώ πια να κάρω παιδιά· αλλιώς θα του 'δειχνα εγώ!

— Πες τον πόνο σου, θεια, ν' αλαφρώσεις, είπε ο Μανολιός.

— Τι να πω, μωρέ Μανολιό; Είχα οχτώ μήνες κι έκρυβα εδώ στο παντέρμο μου δυο Εγγλέζους. Το παιδί μου δεν είχε να φάει, αυτοί είχαν· το παιδί μου δεν είχε να σκεπαστεί, αυτοί είχαν. Το 'μαθαν οι Γερμανοί. Με φώναζε ο κομαντάντες. «Θα σκοτώσω το μοναχογιό σου», είπε «παράδωσέ μου τους Εγγλέζους». «Δεν τους παραδίνω», του αποκρίθηνα. «Σιότωσε το γιο μου· ένα τον έχω, σιότωσέ τον. Μα να ξέρεις, κομαντάντε, πως όλες οι μανάδες στον κόσμο πονούνε κι αυτός ο πόνος των μανάδων θα φάει τη Γερμανία. Η Γερμανία θα χαθεί, βάνω την κεφαλή μου! Βάνεις στοίχημα, κομαντάντε; Εγώ βάνω την κεφαλή μου!» Λύσσαζε ο σκύλος. Την άλλη μέρα μού στέλνει τους Γερμανούς σπίτι· μα εγώ το μυρίστηνα κι έχωσα τους Εγγλέζους στο βουνό. «Πού 'ναι οι Εγγλέζοι;» «Έφυγαν». «Πού πάνε;» «Δεν ξέρω». Την ώρα εκείνη έμπαινε ο γιος μου· τον άρπαξαν οι Γερμανοί, τον κόλλησαν στον τοίχο. Σήκωσαν τα τουφέκια, με κοιτάζαν. «Μην τους προδώσεις, μάνα!» φώναζε ο γιος μου. «Δεν τους προδίνω και μη φοβάσαι, παιδί μου. Έχε ρεϊα!» Τον σιότωσαν, έβαλαν φωτιά στο σπίτι κι έφυγαν. Την ίδια νύχτα πέρασαν δυο άλλοι Εγγλέζοι στρατιώτες, που τους κινηγούσαν οι Γερμανοί. Κάπνιζε ακόμα το σπίτι μου μα εγώ είχα τρυπώσει σε μια γωνιά κι έκλαιγα. Με άκουσαν οι Εγγλέζοι, ζυγώσαν: «Ψωμί!» μου φώναζαν, «ψωμί!» Οι χωριανοί μου είχαν δώσει μια κουλούρα κριθαρόψωμο, μα εγώ δεν είχα όρεξη να φάω· δεν κατέβαινε η μπουκιά από το λαιμό μου. Τους έδωκα το ψωμί. Κρύωναν, τους έδωκα και μιαν κουβέρτα που μου είχαν δώσει, βγήκα από τη γωνιά, τους έβαλα να κοιμηθούνε.

— Γιατί τα 'καμες όλα αυτά; φώναζε ο Κοσμάς, κατατρομαγμένος από τέτοια μεγάλη φυχή. Οι Εγγλέζοι δεν έφταιγαν που σιότωσαν το γιο σου;

— Το 'καμα, αποκρίθηκε ήσυχα η γριά, γιατί ήξερα πως πέρα, μακριά, σ' ένα τόπο που τον λένε Αγγλία, έχουν κι αυτοί μανάδες. Και κατέχω τι θα πει πόνος της μάνας.

Οληνύχτα ο Κοσμάς δεν μπόρεσε να σφραγίσει μάτι. Συλλογίζονταν τη γριά και τα μάτια του βούρικωναν. Ανθρωπιά μεγάλη είναι τούτη, συλλογίζονταν, η μεγάλη φυχή νικάει τον ατομικό πόνο και τον πιο φοβερό, σμίγει, γίνεται ένα με τον κόσμο. Υπάρχει εδώ στην Κρήτη μια αδάμαστη φλόγα, ας την πούμε φυχή, μια φλόγα πιο πάνω από τη ζωή κι από το θάνατο. Υπερφάνεια, πείσμα, παλιναριά; Δύσκολο να την ορίσεις, δηλαδή να την περιορίσεις. Όλα αυτά μαζί και κάτι άλλο, ανείπωτο κι αστάθμητο, που σε κάνει να υπερηφανεύεσαι που είσαι άνθρωπος...

Το πρωί που σπικώθηκαν κι αποχαιρετούσαν, η γριά έσκυψε, ξεσφήνωσε από την αυλή μιαν πέτρα γεμάτη κόκκινα πιτσιλίσματα, την έδωκε του Κοσμά:

— Να, πάρε αυτή την πέτρα, είπε, να με θυμάσαι. Να θυμάσαι την Κρήτη.

Και δείχνοντας τις μαυροκόκκινες βούλες: Είναι τα αίματα... είπε.

Πώς πρέπει ν' αγαπούμε το Θεό;

Αγαπώντας τους ανθρώπους.

Πώς πρέπει ν' αγαπούμε τους ανθρώπους;

Μοχτώντας να τους φέρουμε στο σωστό δρόμο.

Ποιος είναι ο σωστός δρόμος;

Ο ανήφορος.

Παρέλαση στην Αγγλία το 1946 με αφορμή την πρώτη επέτειο της νίκης στον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο.

ΤΙ ΣΥΝΕΒΑΙΝΕ ΣΤΟΝ ΚΟΣΜΟ ΤΗΝ ΕΠΟΧΗ ΤΟΥ ΑΝΗΦΟΡΟΥ

1944:

Το 1944, αμέσως μετά την αποχώρηση των Γερμανών από την Ελλάδα, ο Καζαντζάκης μετοίκησε στην Αθήνα, όπου και παρακολούθησε εκ του σύνεγγυς τα Δεκεμβριανά.

1946:

Τον Ιανουάριο ο Καζαντζάκης παραιτείται από τη θέση του υπουργού μετά την ένωση των σοσιαλδημοκρατικών κομμάτων. Στις 26 Μαΐου καλωσορίζει με ομιλία του τον Πωλ Ελύάρ στην Αθήνα. Τον Ιούνιο ταξιδεύει στην Αγγλία.*

1945:

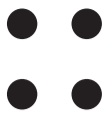
Τον Αύγουστο του 1945 η αεροπορία των ΗΠΑ έριξε δύο ατομικές βόμβες στις πόλεις Ναγκασάκι και Χιροσίμα της Ιαπωνίας. Πάνω από 200.000 Ιάπωνες άμαχοι σκοτώθηκαν, ενώ πολλοί πέθαναν από τις επιπτώσεις της ραδιενέργειας. Η Ιαπωνία παραδόθηκε λίγες μέρες μετά και ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος έλαβε τέλος.

Με το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου η Σοβιετική Ένωση και οι σύμμαχοί της, που πίστευαν στο πολιτικό σύστημα του κομμουνισμού, τέθηκαν απέναντι στις ΗΠΑ και τα φιλικά προς αυτές κράτη, που υποστήριζαν τη δημοκρατία.

Ο Ν.Κ. στο BBC, 1946.

Ο Νίκος Καζαντζάκης με τον Άγγελο Σικελιανό, 10.10.1921.

1947:

Γίνεται γνωστή η πρώτη κοινή υποψηφιότητα του Καζαντζάκη για Νόμπελ μαζί με τον Σικελιανό. Ο Καζαντζάκης διατελεί τμηματάρχης-σύμβουλος σε θέματα λογοτεχνίας της Ουνέσκο στο Παρίσι.

Την ίδια χρονιά εκδίδεται το αριστούργημα του Καμύ *Η Πανούκλα*.

*ΤΟ ΧΡΟΝΙΚΟ ΤΟΥ ΑΝΗΦΟΡΟΥ

Στις 2 Ιουνίου του 1946 ο Νίκος Καζαντζάκης αναχωρεί με καράβι για την Αγγλία μετά την τιμητική πρόσκληση του Βρετανικού Συμβουλίου, αλλά και την πρόταση να μιλήσει σε μια σειρά ραδιοφωνικών εκπομπών στο BBC. Κύριος σκοπός του ταξιδιού είναι να επισκεφθεί τις πιο σημαίνουσες προσωπικότητες των Γραμμάτων και της Τέχνης, προκειμένου να συζητήσει μαζί τους τα μεταπολεμικά προβλήματα του πολιτισμού. Εγκαθίσταται στο Κέιμπριτζ και αρχίζει να γράφει τον *Ανήφορο*.

Στην αγγλική επαρχία μένει μέχρι και τις 19 Σεπτεμβρίου. Κατά το χρονικό διάστημα αυτό ο Νίκος Καζαντζάκης καταβάλλει έντονες προσπάθειες, προκειμένου να προσελκύσει την προσοχή της Σουηδικής Ακαδημίας στην υποψηφιότητά του για το Νόμπελ Λογοτεχνίας, υποστηρίζοντας όμως επιτακτικά τη συνυποψηφιότητά του με τον στενό του φίλο Άγγελο Σικελιανό.

Τον Σεπτέμβριο του 1946, από τις σελίδες του περιοδικού *Life and Letters*, απευθύνει έκκληση στους διανοούμενους ολόκληρου του κόσμου να ιδρύσουν μια «Διεθνή του Πνεύματος». Στην έκκλησή του προβάλλει την αγωνία του για τις συνέπειες του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, αλλά και τον φόβο του για την τύχη του πολιτισμού ύστερα από την κόλαση στη Χιροσίμα.

Ο Ν.Κ. ως μέλος της Κεντρικής Επιτροπής Διαπιστώσεως Ωμοτήτων στην Κρήτη από Γερμανούς, 1945.

Ο ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗΣ ΓΙΝΕΤΑΙ ΚΟΜΙΚ

Δύο εμβληματικά έργα για πρώτη φορά διασκευασμένα για νέους έρχονται το 2023 από τις εκδόσεις Διόπτρα.

Ο Σολούρ (Νικολόπουλος Αντώνης), σκιτσογράφος, μεταδιδακτορικός ερευνητής στο Τμήμα Πολιτισμικής Τεχνολογίας κι Επικοινωνίας του Πανεπιστημίου Αιγαίου, θα μεταφέρει σε graphic novel το έργο *Βίος και πολιτεία του Αλέξη Ζορμπά*.

Επιπλέον, ο σκιτσογράφος και μουσικός Παναγιώτης Πανταζής, κατά κόσμο Ραη Ραη, ετοιμάζει σε συνεργασία με τον σκηνοθέτη Γιώργο Γούση ως editor ένα graphic novel βασισμένο στο μυθιστόρημα του Νίκου Καζαντζάκη *Ο Καπετάν Μιχάλης*.

Εικόνες από το *Αίβαλί* του Σολούρ (graphic novel), εκδόσεις Κέδρος

ΒΙΟΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΤΟΥ ΑΛΕΞΗ ΖΟΡΜΠΑ

Ζορμπάς ή «τι να πει ένας... σκιτσογράφος σ' έναν Δράκο».

Στις πρώτες κιόλας σελίδες του graphic novel *Αίβαλί* (Κέδρος, 2014), το οποίο είναι σε μεγάλο βαθμό αυτοβιογραφικό, αναφέρομαι στην ιδιαίτερη σχέση μου με τα κείμενα του μεγάλου Κρητικού:

«Χωριό δεν έχω. Μικρασιάτες οι παππούδες και οι γιαγιάδες. Την πατρίδα, τον τόπο όπου επιστρέφει η ψυχή για να γαληνέψει, θέλησα στην εφηβεία μου να τη γυρέψω στην Κρήτη. Είχα παθιαστεί τότε και με τον Καζαντζάκη...».

Η τωρινή συνάντησή μαζί του δεν είναι τυχαία, ούτε συγκυριακή. Είναι δομικό κομμάτι της ενηλικίωσής μου. Ο πρώτος συγγραφέας που, στα χρόνια ακόμα του Γυμνασίου και του Λυκείου ή και μετέπειτα, στα πρώτα έτη της φοιτητικής μου ζωής, τα γραπτά του με σημάδεψαν. Ο ιδεαλισμός, τα οράματα του Καζαντζάκη, τα μεγάλα, πρωτογενή ερωτήματα για τη ζωή και τον θάνατο, το σημαντικό και το ασήμαντο, το «νόημα» της ζωής που αναζητεί ο καθένας, εγγράφηκαν βαθιά μέσα μου χωρίς να το καταλαβαίνω. *Ασκητική, Ζορμπάς, Αναφορά στον Γκρέκο, Ο Καπετάν Μιχάλης, Ο φτωχούλης του θεού, Ο τελευταίος πειρασμός, η επική Οδύσσεια...* Σχεδόν τα άπαντά του με συνοδεύουν από τότε, κατέχοντας μάλιστα ξεχωριστή θέση στη βιβλιοθήκη μου.

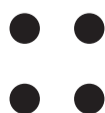
Στη συνέχεια, ανακαλύπτοντας διαφορετικά αναγνώσματα και μονοπάτια σκέψης, στράφηκα, όπως είναι φυσικό, αλλού. Ο στομφώδης όσο και ιδιαίτερος λόγος του Καζαντζάκη, τα μεγάλα «Γιατί», οι εσωτερικές περιπλανήσεις ή τα δυσβάσταχτα «Χρέη» του Ανθρώπου στην *Ασκητική*, παρά τη γενικότερη εκτίμηση και αποδοχή του συγγραφέα, άρχισαν να φαντάζουν -όχι μοναχά σ' εμένα αλλά υποθέτω και στον μέσο σημερινό αναγνώστη- ως ένας λόγος βαρύς, «παρωχημένος», «παλιομοδίτικος». Σαν κάτι που πια, εμάς τους σύγχρονους υπερανθρώπους των ψηφιακών στη δίνη των πολλαπλών και αλληλοκαλυπτόμενων πληροφοριών, δεν μας αφορά.

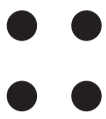
Μόνο που πίσω από το φαινομενικά άτρωτο κέλυφος της υψηλής τεχνολογίας και την παντοδυναμία των τηλεπικοινωνιών κρυβόμαστε όλοι εμείς, πλάσματα θνητά, τρωτά κι εφήμερα. Παραμένουμε υπάρξεις με σάρκα και οστά, εμμονές, έρωτες, αρρώστιες, φόβους και πάθη. Και στο τέλος, μετά από δυνατές φιλίες, απρόσμενες χαρές, στιγμές ευτυχίας και δυστυχίας, απωλειών, «προδοσιών», απογοητεύσεων και μοναξιάς μιας ολόκληρης ζωής, έχουμε να διαχειριστούμε τον θάνατο. Τον θάνατο των δικών μας και τον θάνατο τον δικό μας. Αυτά δεν αλλάζουν. Είναι εκεί και περιμένουν όσα... Γ κι αν αποκτήσει το κινητό μας.

Τέτοιες σκέψεις ογκόλιθοι βρίσκονται γερά στεριωμένες στις λέξεις και στα κείμενα του Καζαντζάκη. Σκέψεις που παραδόξως πιο εύκολα καταφέρνουν να τις διατυπώνουν ένα παιδί ή ένας μισότρελος σαν τον Ζορμπά. Με αυτές τις ανησυχίες παλεύουν αναγκαστικά, με αυτές κονταροχτυπιούνται κι όλοι οι άνθρωποι, κι αν προσπαθούν να κρύψουν την αγωνία τους πίσω απ' τα αστραφτερά χαμόγελα των selfies στο Facebook.

Σολούρ (Νικολόπουλος Αντώνης)

Σκιτσογράφος, μεταδιδακτορικός ερευνητής στο Τμήμα Πολιτισμικής Τεχνολογίας κι Επικοινωνίας του Πανεπιστημίου Αιγαίου

Ο ΚΑΠΕΤΑΝ ΜΙΧΑΛΗΣ

Έρθα για πρώτη φορά σε επαφή με το έργο του Καζαντζάκη όταν ήμουν παιδί. Υπήρχε ένα απόσπασμα από την *Αναφορά στο Γκρέκο* στα κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας και αυτό που διάβασα μου συνεπήρε τη σκέψη και για μέρες η φαντασία μου είχε πάρει φωτιά για το πώς θα ήταν ολόκληρο το έργο. Με ενθουσιασμό ανακάλυψα πως το βιβλίο υπήρχε στο σπίτι. Προσπάθησα αλλά απέτυχα παταγωδώς να το διαβάσω ολόκληρο, πράγμα όχι και τόσο παράλογο για έναν μαθητή Πέμπτης Δημοτικού. Η περιέργεια παρέμεινε ωστόσο κι εντέλει τα κατάφερα ως έφηβος.

Συναντηθήκαμε πολλές φορές ξανά και δεν υπήρξε ούτε μία που να μη με συνεπάρει το σύμπαν του. Μια διαρκής φλόγα που φωτίζει εσωτερικές αναμετρήσεις. Οι προβολές των αναζητήσεών του σε χαρακτήρες τρισδιάστατους, που για να πάρουν τις απαντήσεις στα μεγάλα και λαμπρά ερωτήματα βρίσκονται να αναμετρώνται σε μικρά και κακοφωτισμένα ψυχικά μονοπάτια. Διαδρομές όπου η εστίαση ταξιδεύει ανεμπόδιστα από την απεραντοσύνη της ύπαρξης μέχρι τον μικρόκοσμο μιας μύχιας σκέψης. Τα περάσματα του Καζαντζάκη από κλίμακα σε κλίμακα υπηρετούν την ψυχαγωγία του αναγνώστη χωρίς να αποσπούν με την τεχνική τους· όμως αυτή είναι πάντα εκεί.

Εν προκειμένω, στον *Καπετάν Μιχάλη* η μαστοριά με την οποία καμουφλάρει την κριτική του προς την μυθική εκδοχή του πατέρα του όπως επιλέγει να μας την παρουσιάσει αλλά και ο χώρος που αφιερώνει στην αυτοκριτική του, σε συνδυασμό με τις συγκλονιστικές προσωπικές ιστορίες που καταλήγουν πάλι να μας δίνουν τη μεγάλη εικόνα, είναι η μεγαλύτερη πρόκληση που έχω να αντιμετωπίσω στη μεταφορά του έργου αυτού σε κόμικ.

Pan Pan (Πανταζής Παναγιώτης)
Σκιτσογράφος και μουσικός

Προσχέδιο από το graphic novel *Ο Καπετάν Μιχάλης*
(δημιουργός: Pan Pan σε συνεργασία με τον Γιώργο Γούση ως editor)

ΟΙ ΑΝΑΝΕΩΜΕΝΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΟΥ ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗ

Το μεγαλύτερο μέρος του συγγραφικού έργου του Νίκου Καζαντζάκη (μυθιστορήματα, ταξιδιωτικά δοκίμια, μεταφράσεις) πρόκειται να κυκλοφορήσει σε νέους τόμους από τις εκδόσεις Διόπτρα. Τα νέα βιβλία είναι σχεδιασμένα από τον Γιάννη Καρλόπουλο και το πρώτο βιβλίο, *Ο Ανήφορος*, κυκλοφόρησε στις 26 Οκτωβρίου, ενώ θα ακολουθήσουν προοδευτικά και τα υπόλοιπα τους επόμενους μήνες.

Ο Γιάννης Καρλόπουλος είναι Creative director του δημιουργικού γραφείου Karloroulos&Associates και διαθέτει μακρά εμπειρία στη δημιουργία οπτικού υλικού πολιτιστικού περιεχομένου με πολυάριθμες συνεργασίες και αναρίθμητα έργα στο ενεργητικό του.

«Θα βρεις λοιπόν, αναγνώστη,
στις σελίδες ετούτες την κόκκινη γραμμή,
καμωμένη από στάλες αίμα μου...»

♥♥ Με γνώμονα το απόσπασμα αριστερά από την εισαγωγή της *Ασκητικής*, ξεκίνησε η σχεδιαστική προσέγγιση όπου η «κόκκινη γραμμή» μετατρέπεται από «αίμα» σε μελάνι. Βέβαια υπάρχει και ο προφανής λόγος ότι το κλασικότερο χρώμα της τυπογραφίας –μα και των εκδόσεων εν γένει ήδη από τα χρόνια του Γουτεμβέργιου– είναι το κόκκινο της καρμίνας (ή όπως συνηθίζεται στα δικά μας, το κόκκινο της φωτιάς).

Θα μπορούσε να πει κάποιος ότι η διακριτή αυτή ψυχική φλόγα του Ν.Κ. αποζητούσε να βρει έναν δρόμο διαφυγής ή καλύτερα και εξωτερίκευσης, να ξεδιπλωθεί σε μια διαδρομή αποτελούμενη από σταθμούς-τίτλους όπως και στις αρχαίες φρυκτωρίες, όπου η φωτιά και οι καπνοί της από τα υψώματα έστελναν τα σημαντικότερα μηνύματα.

Τέτοιες σκέψεις προκύπτουν συνήθως σε δεύτερο χρόνο. Το σίγουρο είναι πως δεν προέκυψε μονομιάς ο ανασχεδιασμός του συνόλου του έργου του Καζαντζάκη. Πρώτη μέριμνα, εκτός από την ίδια την «αναγνωρισιμότητα» των εξωφύλλων ήταν (είναι) η δημιουργία μιας ανεξάρτητης οπτικής γλώσσας, όπου κάθε τίτλος-βιβλίο θα αποτελεί και ένα στοιχείο αυτής, ένα γραμμικό σύμβολο.

Στη Γραμμική Β υπάρχουν μερικά σύμβολα που αναπαριστούν τη λέξη (αίγα, χοίρος, βέλος, άρμα, κ.λπ.) και άλλα που μοιάζουν με «πρωτόλεια» (ή πρώιμα) γράμματα μιας αλφαβητικής γραφής.

Καθόλου τυχαία που αναζητήθηκε αυτή η συσχέτιση, μιας και η Κρήτη είναι η γενέτειρα του Ν.Κ., λειτουργώντας με αυτόν τον τρόπο (και με την ομαδοποίηση των εννέα πρώτων τίτλων) σαν έναυσμα, προκειμένου να δημιουργηθεί κάτι σαν «σημειολογικό συλλαβάρι», μία μικρή ομάδα «ιερογλυφικών/εμοji» όπου το αναγνωστικό κοινό, ανεξαρτήτως ηλικίας, μορφωτικού και κοινωνικού επιπέδου, να «αναγνώσει» το σύμπαν του Ν.Κ. πριν ακόμα τον διαβάσει, αποκτώντας την (τόσο σημαντική) πρώτη εντύπωση αντικρίζοντας τον σχεδιαστικό υπαινιγμό του εξωφύλλου.

Όμως οι προθέσεις δεν αρκούν όταν έχεις να κάνεις με μεγέθη σαν του Ν.Κ. Πολύ εύκολα μπορούν να σε ακυρώσουν, να σε φοβίσουν σχεδιαστικά με δεδομένο ότι πρέπει να συνδυαστούν αντιθέσεις (αντιφάσεις κατά μερικούς) από τη μία πλευρά γήινες -χωμάτινες θα ταίριαζε εδώ, όπως η μικρή ποσότητα κρητικού χρώματος που κουβαλούσε μαζί του– με εκείνες των υψηλών ιδεών και του πνευματικού βάθους του συγγραφέως.

Το στιλιζάρισμα της υπογραφής ήταν επίσης μια μεγάλη πρόκληση, αλλά και μεγάλη ανάγκη να προχωρήσει προς έναν τέτοιο δρόμο, αντιστικτικά με το λογότυπο της Διόπτρας, θεωρώντας ότι «εκσυγχρονίζοντας» την με πένα γραμμένη υπογραφή του θα γεφυρωθεί η απόσταση με την οπτική των graffiti, υποδηλώνοντας έτσι τη διαχρονική ανάγκη των ανθρώπων να «σημαδεύουν» (βλ. υπογράφων) τα έργα τους.

Επίσης είναι και ένα πρώτης τάξεως οπτικό εργαλείο, εύκολα μεταβλητό, και βάση για ένα τρόπον τινά διεθνές branding.

Μετά τα εξώφυλλα, το «σώμα» του κειμένου, η στοιχειοθεσία του, έθετε άλλη μια πρόκληση – και αυτό είναι το μετα-κειμενικό «χώμα» του. Μια πρώτη ιδέα για τα τυπογραφικά στοιχεία που χρησιμοποιήθηκαν στη σελιδοποίηση των βιβλίων του είναι όπως αυτά που ήδη θα διαβάσατε υποθέτω στο πάνω μέρος της σελίδας.

Ο ίδιος πάντως «μάτωνε» κανονικά. Έγραφε τα πάντα με το χέρι! Αρκετές χιλιάδες σελίδες με «το σωματικό βασανιστήριο της γραφής», όπως σημειώνει ο καθηγητής Γιατρομανωλάκης.

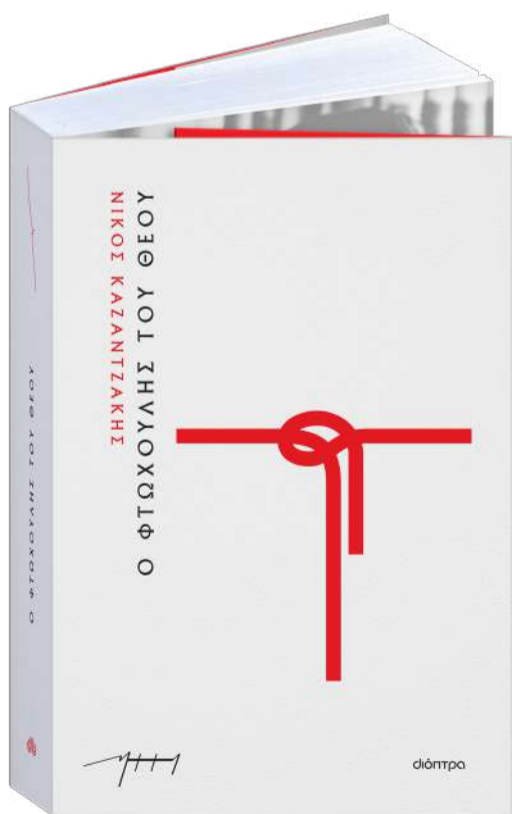
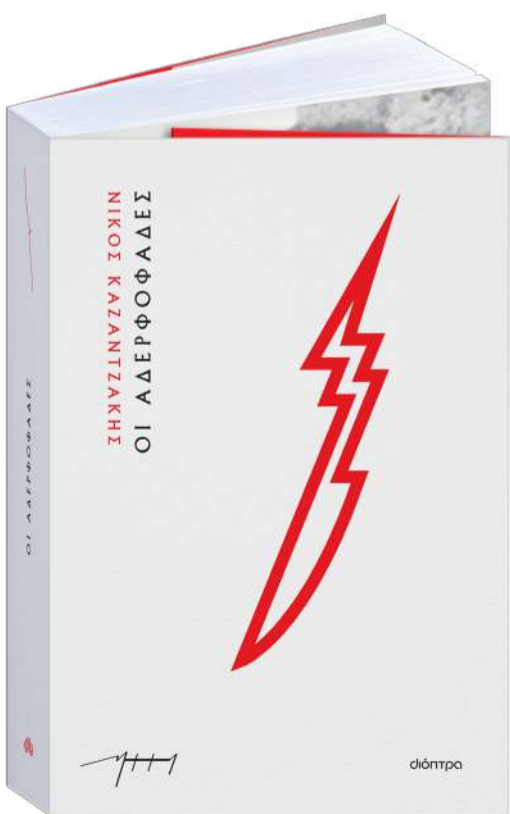
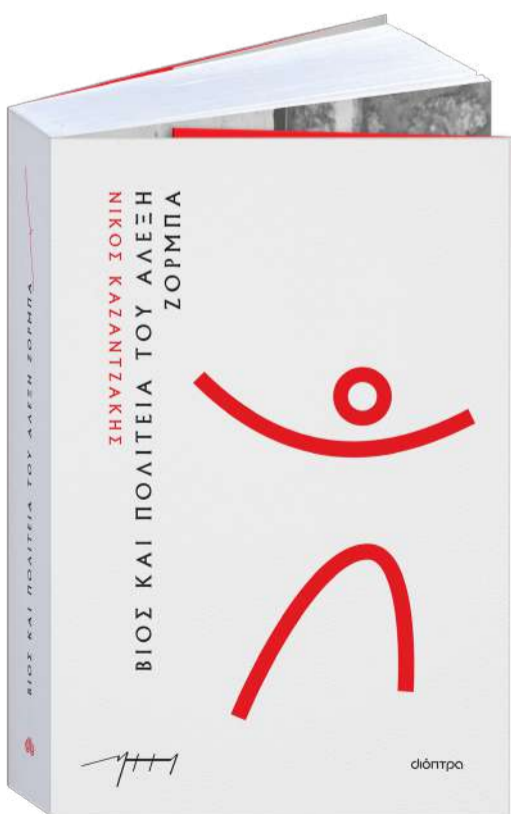
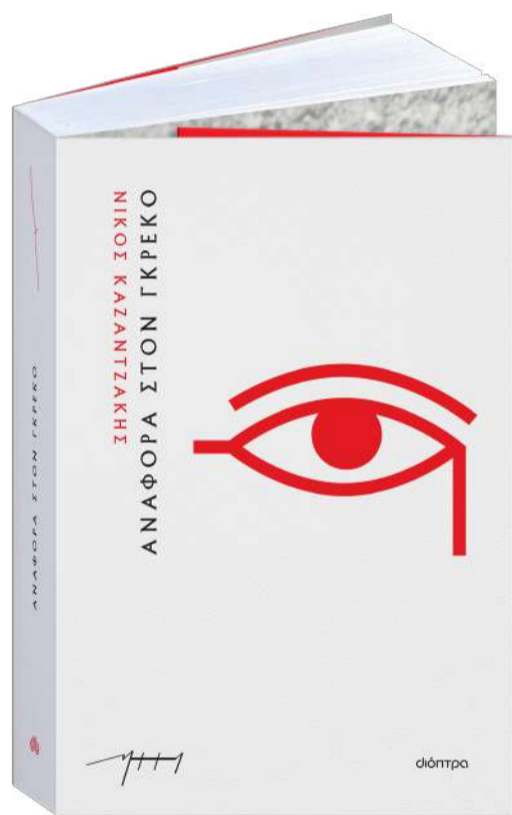
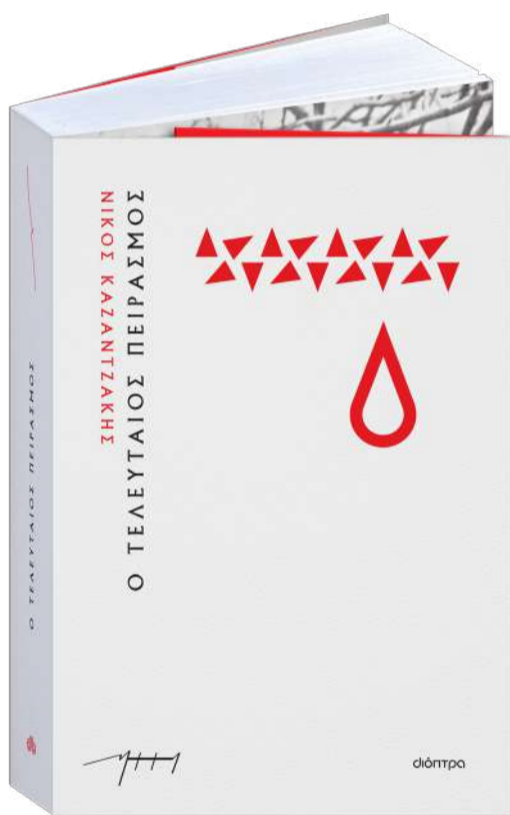
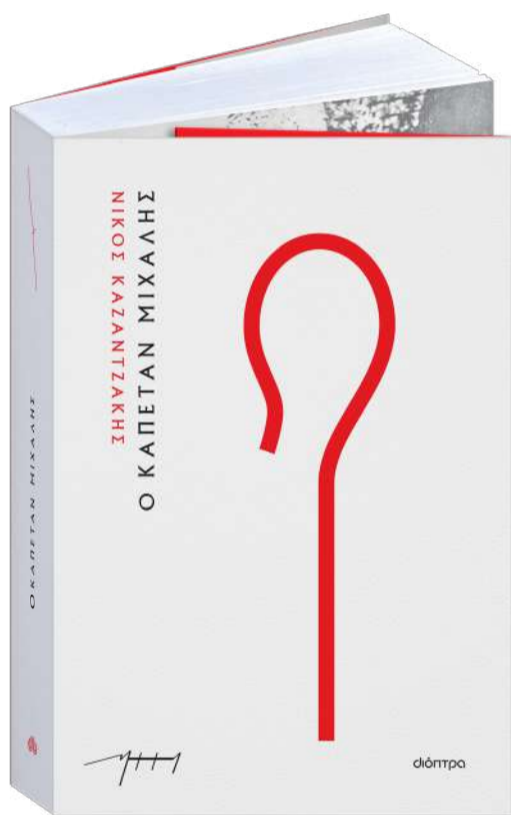
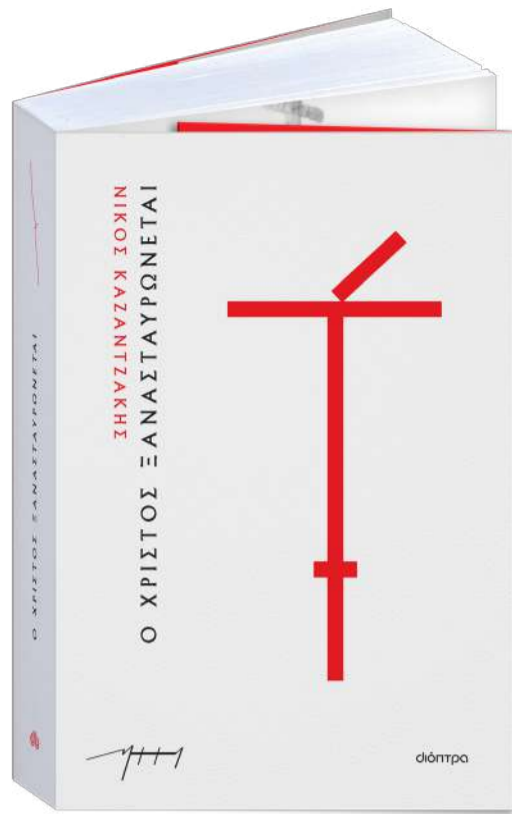
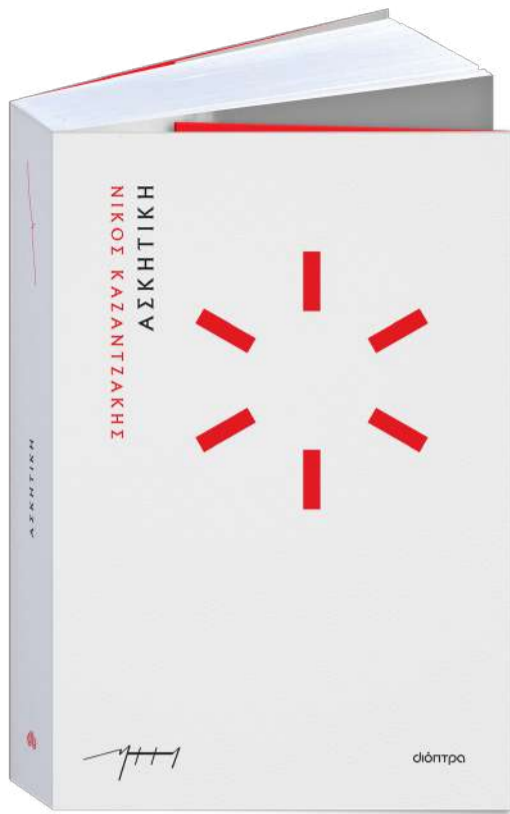
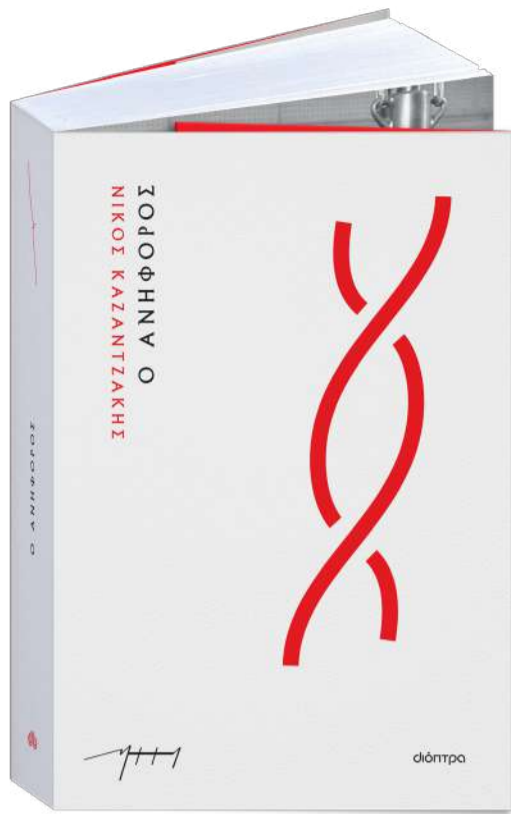
Βασιζόμενοι λοιπόν στα «Απλά» της μονοτυπίας (για χρόνια, κύρια γραμματοσειρά προηγούμενων εκδόσεων), περάσαμε σε μια κεντρική ιδέα με «κόντρα» σχεδίαση του οφθαλμού του γράμματος «ο» όπου το βάρος του μεταφέρεται πάνω-κάτω αντί δεξιά-αριστερά ή διαγωνίως, όπως συνήθως συμβαίνει. Αυτή η ένταση που δόθηκε στα μικρά/πεζά γράμματα έχει κάτι από τη χειρωναξία του συγγραφέα, χωρίς να μιμείται όμως την ελαφρά κλίση και ροή, αλλά τελικά να μπορέσει να ενσωματώσει κάτι από πνεύμα του. Σχεδιάστηκαν τρία βάρη (light για το ρέον κείμενο, regular για μικρότερης έκτασης κείμενα και bold για το γλωσσάρι και τα quotes) και παρουσιάζονται για πρώτη φορά.

Κατακλείδα: Ο Καζαντζάκης παραμένει επίκαιρος; Την απάντηση προφανώς δεν θα τη δώσω εγώ, αλλά μέσω του σχεδιασμού των βιβλίων του με σύγχρονους όρους αφήνεται ο χώρος σε μια ανάγνωση όπου ο καθένας –θέλω να πιστεύω– θα μπορέσει να εισχωρήσει στον κόσμο του Ν.Κ. ευελπιστώντας ότι συνέβαλα στο «ξεκλείδωμα» αυτό.

Ευχαριστίες για την εμπιστοσύνη και την ενθάρρυνση στον Κωνσταντίνο, στον Φιλήμονα, στον Διονύση, στη Βίκυ και στον Ηλία για τη συνεργασία, αλλά και γενικά για την αποδοχή από τους ανθρώπους της Διόπτρας. ♥♥

Γ.Κ.

Π Ρ Ο Σ Ε Χ Ε Ι Σ

ΣΥΝΕΔΡΙΑ

ΙΟΥΝΙΟΣ 2023

ΣΥΝΕΔΡΙΟ Α΄

Στα 100 χρόνια από την έκδοση της *Ασκητικής* το Κέντρο Ελληνικών Σπουδών του Πανεπιστημίου του Κέιμπριτζ διοργανώνει ειδική συνεδρία για τον Νίκο Καζαντζάκη με κεντρικό ομιλητή τον Peter Bien. Το Κέντρο απευθύνει ανοιχτό κάλεσμα για δημοσιεύσεις (papers) που αφορούν οποιαδήποτε πτυχή της *Ασκητικής*, το πλαίσιο που τοποθετείται το έργο, συμπεριλαμβανομένης της παρουσίας του σε άλλα έργα του Νίκου Καζαντζάκη, της υποδοχής του από τη μεταγενέστερη ελληνική φιλοσοφία/πολιτική/ λογοτεχνία, το πλαίσιο (ιστορικό και αυτοβιογραφικό) και την ερμηνεία του. Το συνέδριο θα πραγματοποιηθεί στο Queen's College στο Κέιμπριτζ στις 30 Ιουνίου 2023 και οργανώνεται από τον εξάιτετο Lewis Owens (απόφοιτο του Queen's College του Πανεπιστημίου του Κέιμπριτζ), ο οποίος έχει ασχοληθεί επισταμένως με τη θεολογική διάσταση στο έργο του Ν.Κ. (βλ.: *Creative Destruction: Nikos Kazantzakis and the Literature of Responsibility*, Mercer University Press, 2002.)

ΣΥΝΕΔΡΙΟ Β΄

Με αφορμή τη συμπλήρωση 140 χρόνων από τη γέννηση του Νίκου Καζαντζάκη και 35 χρόνων από την ίδρυσή της στο Πανεπιστήμιο της Γενεύης, η Διεθνής Εταιρεία Φίλων Νίκου Καζαντζάκη ανακοινώνει τη διοργάνωση επιστημονικού συνεδρίου με θέμα: «Ο Νίκος Καζαντζάκης και οι Έλληνες ομότεχνοί του: Αλληλεπιδράσεις, συνάψεις και διαφωνίες». Το συνέδριο θα διεξαχθεί το Σάββατο, και την Κυριακή, 10-11 Ιουνίου 2023, στο «Auditorium Theo Angelopoulos» του Γαλλικού Ινστιτούτου Ελλάδος στην Αθήνα. Προσκαλούνται ερευνητές και μελετητές του καζαντζακικού έργου, συγγραφείς, μέλη Δ.Ε.Π, εκπαιδευτικοί, διδάκτορες και υποψήφιοι διδάκτορες να συμμετάσχουν με προφορικές εισηγήσεις (στην ελληνική γλώσσα), οι οποίες δεν έχουν δημοσιευθεί ή ανακοινωθεί στο παρελθόν. Το συνέδριο τελεί υπό την αιγίδα της Εταιρείας Συγγραφέων και του Γαλλικού Ινστιτούτου Ελλάδος.

ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 2023

Η Διεθνής Εταιρεία Φίλων Νίκου Καζαντζάκη διοργανώνει τον Νοέμβριο του 2023 συνέδριο με θέμα «Συναντήσεις και κείμενα του Καζαντζάκη για μη Έλληνες συγγραφείς και καλλιτέχνες». Πρόκειται για τους: Henri Bergson, Abbé Mugnier, Panait Istrati, Maxime Gorki, AKITA Ujuka, HU Shi, Jean Herbert, Banine, Juan Ramon Jiménez, Miguel de Unamuno, Albert Schweitzer, Alfredo Varela, Jorge Zalamea, Grigol Robakidze, Bohuslav Martinu, Ernst Jünger, Jules Dassin, Marie Bonaparte, Albert Camus και Άγγλους ποιητές.

ΔΡΑΣΕΙΣ

ΘΕΑΤΡΟ

Το εμβληματικό έργο του Νίκου Καζαντζάκη *Βίος και πολιτεία του Αλέξη Ζορμπά* σε θεατρική διασκευή του Γιάννη Κακλέα και του Γεράσιμου Ευαγγελάτου και σκηνοθεσία Γιάννη Κακλέα ανεβαίνει από τις 19 Οκτωβρίου στο «ΘΕΑΤΡΟΝ» του Κέντρου Πολιτισμού «Ελληνικός Κόσμος» σε παραγωγή του Ιδρύματος Μείζονος Ελληνισμού και των θεατρικών παραγωγών «Τεχνηχώρος».

Τον μυθικό Ζορμπά ενσαρκώνει ο Γιάννης Στάνκογλου. Μαζί του η Όλια Λαζαρίδου στον ρόλο της Μαντάμ Ορτάνς, ο Αιμιλιανός Σταματάκης στον ρόλο του συγγραφέα, ο Ιβάν Σβιτάιλο στον ρόλο του Μαυραντώνη, η Ηλιάνα Μαυρομάτη στον ρόλο της χήρας και ένας πολυπληθής θίασος ταλαντούχων ηθοποιών και χορευτών.

Ο Γιάννης Κακλέας εμπνέεται από τον πιο πολυμεταφρασμένο Έλληνα συγγραφέα σε όλο τον κόσμο και τον ήρωά του Αλέξη Ζορμπά και στήνει επί σκηνής ένα εντυπωσιακό υπερθέαμα με κορυφαιούς στο είδος τους καλλιτεχνικούς συντελεστές στη μεγαλύτερη θεατρική παραγωγή που έχει γίνει ποτέ για τον μυθικό Ζορμπά. Μία παράσταση βγαλμένη κατευθείαν από την ελληνική ψυχή.

Ελληνικός Κόσμος - ΘΕΑΤΡΟΝ (Αιθ. Αντιγόνη)
Πειραιώς 254, Ταύρος

19 Οκτωβρίου - 11 Δεκεμβρίου

Περισσότερες πληροφορίες εδώ:

<http://www.theatron254.gr/>

ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΣ

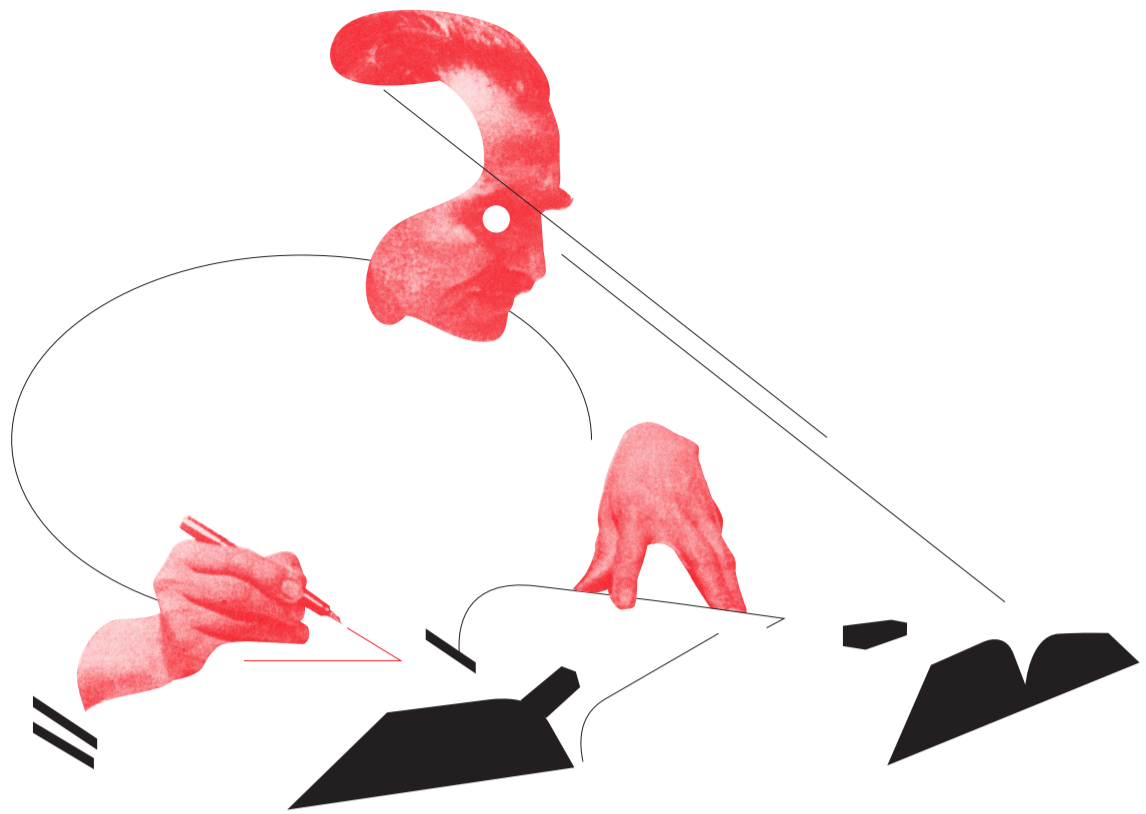
Ο ΚΑΠΕΤΑΝ ΜΙΧΑΛΗΣ

Το εμβληματικό βιβλίο *Ο Καπετάν Μιχάλης* θα γίνει ταινία σε σκηνοθεσία Κώστα Χαραλάμπους. Τα γυρίσματα θα ξεκινήσουν στις αρχές Οκτωβρίου του 2022. Πρόκειται για μια μεγάλη παραγωγή που θα αναπαριστά την εποχή και τα γυρίσματα θα γίνουν εξ ολοκλήρου στην Κρήτη, και μάλιστα σε όλο το εύρος της κρητικής τοπιογραφίας, αφού έχουν προγραμματιστεί σκηνές σε περισσότερες από 40 περιοχές, οι οποίες βρίσκονται από τη μία ως την άλλη άκρη του νησιού. Τον καπετάν Μιχάλη θα υποδυθεί ο Αιμίλιος Χειλάκης.

ΞΑΝΑΣΤΑΥΡΩΝΕΤΑΙ

Βασισμένη στο διεθνές best seller του Νίκου Καζαντζάκη, η ταινία *Ξανασταυρώνεται* είναι η πολυαναμενόμενη πρώτη μεγάλου μήκους ταινία του καταξιωμένου σκηνοθέτη Θεοδωρή Παπαδουλάκη. Μια βαθιά προσωπική και ταυτόχρονα πανανθρώπινη ιστορία που παραμένει επίκαιρη, παρόλο που το μυθιστόρημα που την ενέπνευσε γράφτηκε 75 χρόνια πριν. Σε μία πρωτοποριακή και τολμηρή προσέγγιση και αναδόμηση του πρωτογενούς υλικού, στόχος του σκηνοθέτη είναι να μυήσει τους θεατές σε έναν κόσμο όπου η υποκρισία, η ανθρωπιά, η διαφθορά, η αγάπη και η αυτοθυσία αναμειγνύονται. Όπως αναφέρει ο ίδιος ο Θ. Παπαδουλάκης: «Καθημερινά στον κόσμο μας συμβαίνουν ακραία γεγονότα σε τέτοιο βαθμό, που έχουν γίνει πλέον μέρος της ρουτίνας μας. Ευτυχώς όμως υπάρχουν ακόμα εκείνοι ανάμεσά μας που ρισκάρουν τη βολή τους και επιλέγουν τον δύσκολο δρόμο, τον Ανήφορο. Η ταινία *Ξανασταυρώνεται* εξιστορεί την προσπάθεια ενός τέτοιου αναπάντεχου ήρωα».

«Δε με νοιάζει
ο θάνατος,
με νοιάζει η φθορά·
αυτή εξευτελίζει τον
άνθρωπο. Αυτήν πρέπει
να νικήσω...»

Ο ΑΝΗΦΟΡΟΣ

